

**Dlabal
Mettler**

Varhanářská dílna Dlabal - Mettler s.r.o.

sídlo: Bílsko 47, 783 22 Cholina

IČO: 01778544, DIČ: CZ01778544

bankovní spojení: ČS, pobočka Litovel, č. ú.: 3216817339/0800

RESTAURÁTORSKÝ ZÁMĚR
RESTAURÁTORSKÁ REKONSTRUKCE VARHAN
V KOSTELE PANNY MARIE BOLESTNÉ – MARIÁNSKÉ
RADČICE

V Bílsku, dne 29. 02. 2016, aktualizace č.1, 15.08.2023

Boris Mettler - restaurátor

LOKALIZACE VARHAN

Obec: Mariánské Radčice

Okres: Most

Kraj: Ústecký

Objekt: Kostel Panny Marie Bolestné

Rejstříkové číslo ÚSKP: **43752/5-376**

Vlastník, investor: Římskokatolická farnost Mariánské Radčice

REŠERŠE PRAMENŮ A LITERATURY

Okolnosti prvotního vzniku nástroje nejsou pramenně podloženy, nějaký nástroj v dodnes dochované skříni zde však existoval již koncem 1. desetiletí 18. stol. S ohledem na styl a řezbářskou výzdobu skříně mohlo jít o práci dílny západočeských Kannhäuserů, případně o nějaké velmi rané samostatné dílo Václava (Wenzela) Starcka.

MUDr. Tomášem Horákem byl v SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, kart. 343 objeven návrh na varhany pro kostel sv. Václava ve Vysočanech u Žatce z r. 1730 s dvojí klaviaturou (nepochybně šlo o dvoumanuálový nástroj). Nejsou udány stopové délky: Principal, Octava, Superoctava, Quinta, Mixtura, Quintadena, Copula Maior, Copula minor + 2 rejstříky v pedálu. Přitom bylo učiněno významné zjištění, že podobný nástroj měl v této souvislosti V. Starck postavit i pro Mariánské Radčice (ten měl ale nepochybně nejméně výše zmíněných 11 z plánovaných 12 rejstříků a částečně mohl být i dispozičně odlišný). V letech 1850 – 60 nějaké nespecifikované opravy prováděli bratři Fellerové z Libouchce, i tehdy mohlo dojít k dílčím úpravám, např. rozšíření např. o 1 rejstřík, úpravě rozsahů, dispozice apod. (Vít HONYS, Tomáš HORÁK, Varhanářská dílna Fellerů z Libouchce, Ústí nad Labem 2021, s. 155.)

V roce 1897 do staré skříně vestavěl nový, dodnes dochovaný pneumatický výpustný nástroj varhanář Heinrich Schiffner (SOA Litoměřice, fond Cisterciáci Osek, Mariánské Radčice, kostelní účty - 1897; Bohumír Cyril PETR, *Itinerarium Organale Bohemo Topographicum*, strojopis, Praha 1967-70, s. 511). Dle dnes už neověřitelných ústních sdělení pamětníků měla varhany bezprostředně po II. svět.válce opravovat, snad i se zásahem do pedálové vzdušnice, fa Rieger z Krnova.

POPIS NÁSTROJE A VÝSLEDKY VSTUPNÍHO PRŮZKUMU

Barokní varhanní skříň z počátku 18. stol. dnes obsahuje pneumatický výpustný nástroj Heinricha Schiffnera s volným hracím stolem a 12 znějícími rejstříky na dvou manuálech (C – f3) a pedálu (C – c1) z roku 1897 - 8 (I.6 – Principal 8', Bourdun 8', Gemshorn 8', Gamba 8', Octav 4', Mixtur 3- 4x 2 2/3' + II. 3 (Flauto 8', Aeoline 8', Dolce 4') + P3 (Sb. 16', Ob 8', Cello 8'). V prospektových mezitravě jsou ovšem původní zdobené cínové barokní píšťaly loketské dílny zdobené křížky z bradavek nad a pod labiem v celkovém počtu 18, zatímco v píšťalových věžích jsou zinkové píšťaly osazené jako náhrada po válečných rekvizicích. Ke vzniku a rejstříkové dispozici původního nástroje (jehož pozůstatkem jsou stopy hracího stolu v čele postamentu zády k oltáři s 11 postranními zaslepenými výřezy pro rejstříková manubria + jeden pouze naznačený rytím, ale nerealizovaný) bohužel nejsou dochovány konkrétnější archivní materiály. V současnosti dle aktuálního právního výkladu MK ČR je již třeba nástroj považovat za součást památkově chráněné nemovitosti – kostela, před zahájení je tedy třeba vypracovat záměr restaurování orientovaný k rehabilitaci některé ze dvou doložitelných (stávající či barokní mechanické zásuvkové dispoziční a zvukové podobě) a požádat o rozhodnutí příslušný orgán památkové péče.

Varhanní prospekt je opatřen na čelech bočních konzol, křídlových a korunních řezbách a nad ústími píšťal řezbářskou výzdobou s motivy „unaveného“ plošného akantu typického pro závěrečné období výskytu tohoto ornamentu koncem prvního desetiletí 18. století. Tehdy, na jaře roku 1709 umírá nej přednější představitel loketské varhanářské dílny Abraham Starck a vedení dílny přebírá jeho mladší bratr Václav, autor chórových varhan klášterního kostela v Oseku (1714-16), jejichž prospekt však nese podstatně progresivnější řezbářskou výzdobu, odrážející podněty uměleckého prostředí dokončované barokizace klášterního kostela. Radčickou skříň spojujete s Abrahamem Starckem, byť v době, kdy kostel byl dokončen, ještě žil, není pravděpodobné. U svých nástrojů nejen vždy užíval etážových mezitravě, ale i složitějšího zalamování říms a také řezbářská výzdoba jeho prospektů, byť se na ní mohly podílet i jiné subjekty, byla prostorově působivější a náročnější. Na radčické skříni sice nalézáme konzervativní prvky, jako je pročlenění vertikálních říms prospektu vpadlými poli (obecně mizící po roce 1710), které se pak už u známých nástrojů V. Starcka v podstatě nevyskytují, a to již u zmíněného oseckého nástroje, ale jinak prospekt působí oproti dílům Abrahamovým jednodušeji, až trochu proporčně rozpačtě, zmíněné „unavené“ akanty navíc V. Starck užívá ojediněle i v pozdějších obdobích, naposled již téměř anachronicky koncem 40. let 18. století u malého nástroje v Havraní u Mostu a nelze jich zde tedy využít jako upřesňujícího datovacího prvku. Lze se domnívat, že šlo buď o jedno z prvních samostatných děl V. Starcka z období okolo r. 1710, či o práci dílny západočeských Kannhäuserů, rovněž činných v regionu z doby bezprostředně poté, kdy byl již kolem r. 1703

dokončený poutní kostel pouze se dovybavován zařízením a pracovalo se na obvodových ambitech.

Pro hypotetickou rekonstrukci původního mechanického zásuvkového nástroje, kterou lze vedle možnosti opravy pneumatického nástroje stávajícího považovat za smysluplnější řešení, je významné zjištění, že určité množství starších (původních barokních) píšťal z cínové slitiny se nachází i ve vnitřním píšťališti I. manuálu stávajícího Schiffnerova nástroje. Konkrétně jde o doplněk Principálu 8', kde jsou dle tvaru labíí asi 4 druhotně užitě původní píšťaly, ovšem opatřené ladicími zářezy. S ohledem na počet píšťal v prospektu (43) by to při počtu 45 píšťal vedlo k hypotéze, že alespoň největší prospektová píšťala byla nemá (a tudíž zdobená, podobně jako v Oseku), může ovšem jít i o převzetí z jiných původních řad principálového sboru, vyloučit nelze ale také tzv. lomenou spodní oktávu obsahující již půltóny Fis, Gis. Několik dalších původních píšťal bylo zjištěno v namátkově dosažitelných diskantech rejstříku Oktáva 4' a dále v nejhlubší řadě Mixtury 2 2/3', konkrétně v řadě 2 2/3' vč. označení Q – tedy Quinta, nepochybně 2 2/3'. Nelze vyloučit, že pokračují i v dalších řadách, což pro špatnou dostupnost nebylo možno ověřit. Tyto píšťaly po restaurování (vyletování zářezů, korekce dodatečných intonačních zásahů) by bylo žádoucí využít a zapojit pro posílení autentických hodnot rekonstruovaného nástroje do rekonstruovaných rejstříků (s výjimkou nevratně zničených). Nutný bude průzkum i u kónických píšťal Gemshornu 8', rovněž i cínového krytého Bourdonu, kde se dle některých labíí též zdají být druhotně užitě hist. píšťaly (možné potvrzení existence cínové kryté Copuly, ev Quintadeny), ale možná jen nahodile, všechny ovšem mají einkulpané a výrazně zmenšené otvory v nohách. II. manuál a pedál obsahují patrně pouze mladší schiffnerovské píšťaly.

Skříň s ohledem na napadení červotočem vyžaduje petrifikaci zejm. z boků a vnitřní strany přinejmenším v napadených partiích + dílčí truhlářské vysprávky a vytmelení a retuše lokálních defektů zlacení. Zdá se, že postament skříně původně stál o několik desítek cm více dopředu a postament měl pod sebou ještě nějaký spodní článek cca 15 - 18 cm vysoký, zdá se poměrně nízký, až disproporční v poměru k prospektu. Stávající povrchová úprava by po drobných retuších efektů a vysprávek mohla zůstat stávající (pod ní je na římsách korun bočních věží patrně původní hnědavé a modrozelené mramorování), zejména v případě obnovy stávajícího pneumatického stroje, zatímco při rehabilitaci barokní podoby by bylo vhodné restaurátorsky odkrýt a rehabilitovat zjištěné mramorování původní. Bylo by však vhodné odkrýt původní rejstříkové štítky u výřezů manubrií (vč. případných retuší či rekonstrukce).

ČLENĚNÍ RESTAURÁTORSKÉHO NÁVRHU

Jedná se o rámcový návrh na rekonstrukci původního nástroje do barokní skříně. Heslovitě je popsána koncepce nástroje a nastíněna dispozice, která vychází z loketských dispozičních zvyklostí, které u těchto malých nástrojů bývaly velmi neotřelé.

Návrh je členěn do několika celků

- A. DEMONTÁŽ A USKLADNĚNÍ STARÉHO NÁSTROJE – NÁSTROJ HEINRICH SCHIFFNERA
- B. TRUHLÁŘSKÁ OPRAVA VARHANNÍCH SKŘÍNÍ
- C. REKONSTRUKCE VZDUCHOVÉHO HOSPODÁŘSTVÍ
- D. RESTAUROVÁNÍ POVRCHOVÉ ÚPRAVY VARHANNÍ SKŘÍNĚ
- E. REKONSTRUKCE DVOUMANUÁLOVÝCH VARHAN A PEDÁLU

A. DEMONTÁŽ A USKLADNĚNÍ STARÉHO NÁSTROJE

Před zahájením samotných prací na rekonstrukci nástroje je nutné provést demontáž stávajících varhan. Při demontáži je nutné provést důkladný průzkum píšťalového fondu a dochované původní Starkovy píšťaly restaurovat a znovu začlenit do dispozice nástroje.

Varhany budou při demontáži fotograficky zdokumentovány, zevrubně očištěny, kovové píšťaly uloženy do dřevěné bedny vystlané dřevitou vlnou a uloženy na místo, které určí vlastník. Rozebrán bude i zbytek Schiffnerovského nástroje, který bude deponován.

Součástí demontáže je očištění píšťalového fondu H. Schiffnera a nátěr proti dřevokaznému hmyzu. Píšťalový fond Schiffnerových varhan je nutné deponovat.

B. TRUHLÁŘSKÉ RESTAUROVÁNÍ VARHANNÍ SKŘÍNĚ

Po dohodě se památkovou péčí budou provedeny restaurátorské práce na varhanní skříně. Před zahájením prací bude svolán kontrolní a schváleny postupy prací na skříně.

Rozsah nutné petrifikace varhanní bude upřesněn, ale záměr předpokládá plošnou petrifikaci varhanní skříně.

Práce na varhanní skříně budou prováděny v součinnosti s restaurátorem polychromie a řezbářské výzdoby varhanní skříně.

U varhanní skříně budou vyrobeny všechny chybějící dílce, které byly při přestavbě druhotně odstraněny. Doplněné budou části říms, záda varhan, průzvukné i neprůzvukné výplně a ostatní chybějící dílce skříně.

Budou obnoveny chybějící nebo poškozené prvky původního kování, včetně restaurování původních zámků a rekonstrukce patřičných klíčů.

Technické a řemeslné provedení skříně bude vycházet z technologie, kterou při stavbě varhan použil i mistr Stark. Vnitřní strany nového dřeva nebude barevně ošetřeno, finální povrchovou úpravou bude povrch od ručního hoblíku. Vnější strana varhanní skříně bude ošetřena při restaurování povrchové úpravy varhan.

C. REKONSTRUKCE VZDUCHOVÉHO HOSPODÁŘSTVÍ

Pro nástroj budou vyrobeny tři klínové měchy.

Měchová soustava se bude skládat ze třech klínových měchů o rozměru alespoň 180 x 100 cm, aby byla zajištěna dostatečná kapacita měchů. Pro měchy bude vyrobena měchová stolice, ze které měchy ovládá jeden kalkant. Měchová stolice i měchy budou vyrobeny z měkkého dřeva – smrk či borovice.

Měchy budou spárovkové konstrukce, vycházející z tradic loketské školy, ideálně Václava Starcka, jsou-li dochovány.

Spárovka je opatřena dvěma rybinovými svlaky, aby se zamezilo kroucení dřeva. Spojení desek měchů s křídly bude pomocí střevní struny. Měch, luby, křídla, veškeré kanály a další dílce vzduchotechniky budou vyrobeny z jehličnatého dřeva.

Kůže pro okožení měchů budou činěny bezchromovou metodou. Křídla budou spojena přes střevní šlachy, veškeré lepení kůží a papírů bude provedeno teplým kožním kličem.

Veškeré vzduchovody budou z masivního dřeva, spojeny k sobě přes čepy, veškeré spoje budou olepeny kůží.

Ventilátor se umístí do tlumicí bedny z MDF desky, o síle 30 mm, která bude vystlaná akustickým molitanem. Bedna bude obložená dřevěnou palubkou nebo opatřena masivní dýhou. Regulační záklopka i vzduchovod z ventilátoru do měchu je rovněž z masivního dřeva.

D. RESTAUROVÁNÍ POVRCHOVÉ ÚPRAVY VARHAN

Dle nálezového stavu je varhanní skříň druhotně natřena vrstvou hnědého fládru. V krajních věžích je ponechána část původní polychromie, kterou je možné obnovit. Viz následující fotka.

Samotné restaurování polychromie a řezbářské výzdoby není součástí tohoto záměru a bude dodáno samostatným záměrem.

V případě omezené finanční kapacity lze zachovat i stávající povrchovou úpravu – hnědý fládr v kombinaci se zlacením řezbářské výzdoby.

Pohled mezi věže varhan, kde je dochovaná starší barevná vrstva varhan

E. REKONSTRUKCE DVOUMANUÁLOVÝCH VARHAN A PEDÁLU

Zvukově by nástroj vycházel z podoby, který měl v době svého vzniku – stavbě varhan Václavem Starckem – zřejmě tedy dvoumanuálový nástroj s přihlédnutím k původní dispozici.

Pro větší liturgické a koncertní využití však navrhujeme saský tónový rozsah. V manuálech rozsah C-c3, bez hlubokého Cis, v pedále C – h0 rovněž bez Cis.

Nástroj bude postaven včetně manuálové přetahovací spojky / Schiebekoppel a pedálové spojky z hlavního stroje do pedálu.

ODŮVODNĚNÍ DISPOZICE¹:

Pro hypotetickou rekonstrukci původního nástroje, kterou považuji za jediné smysluplné řešení, je významné zjištění, že **určité množství starších (původních) píšťal** z cínové slitiny se nachází i **ve vnitřním píšťališti I. manuálu** stávajícího Schiffnerova nástroje. Konkrétně jde o **doplňek Principálu 8'**, kde jsou dle tvaru labíí asi 4 druhotně užívané původní píšťaly, ovšem opatřené ladicími zářezy.

S ohledem na počet píšťal v prospektu (43) by to při počtu 45 píšťal vedlo k hypotéze, že alespoň největší prospektová píšťala byla němá (a tudíž zdobená, podobně jako v Oseku), může ovšem jít i o převzetí z jiných původních řad principálového sboru.

Několik dalších zřejmě původních píšťal bylo zjištěno v namátkově dosažitelných **diskantech rejstříku Oktáva 4'** a dále v **nejhlubší řadě Mixtury 2 2/3'**, konkrétně v řadě 2 2/3' vč. označení Q – tedy Quinta, nepochybně 2 2/3'.

Nelze vyloučit, že pokračují i níže, což pro špatnou dostupnost nebylo možno ověřit. Tyto píšťaly po restaurování (vyletování zářezů, korekce dodatečných intonačních zásahů) by bylo žádoucí využít a zapojit pro posílení autentických hodnot rekonstruovaného nástroje do rekonstruovaných rejstříků (s výjimkou nevratně zničených).

Nutný bude průzkum i u kónických píšťal Gemshornu 8', rovněž i cínového krytého Bourdonu, kde se dle některých labíí též zdají být druhotně užívané historické píšťaly (možné

¹ Převzato z dokumentu pana PhDr. Víta Honyse, - „**Několik postřehů a nových informací k zamýšlené rekonstrukci varhan v Mariánských Radčicích na základě prohlídky píšťaliště nástroje dne 23. 2. 2016**“

potvrzení existence cínové kryté Copuly), ale možná jen nahodile, všechny ovšem mají druhotně zakulповané a výrazně zmenšené otvory v nohách.

Píšťaliště II. manuálu a pedálu zřejmě obsahují pouze mladší schiffnerovské píšťaly.

Přes nedostatek podkladů lze tedy i na základě srovnání s obdobnými nástroji téhož autora původní podobu nástroje do značné míry úspěšně rekonstruovat. Navíc vedle zaslepených výřezů na bývalém hracím stole v postamentu pod fládrováním z dob Schiffnerovy přestavby vystupují **obdélné rejstříkové štítky, na nichž by mohly být průzkumem prokázány stopy původních názvů** rejstříků (pouze 1 je téměř zničen vsazeným vypínačem ventilátoru).

Počet 11 až 13 rejstříků mohl odpovídat jednomanuálové, eventuelně i dvoumanuálové variantě nástroje. V tomto případě by ale oba manuály byly zřejmě na společné vzdušnici, jak je tomu i u některých dalších nástrojů loketské dílny, zcela určitě nebyla vzdušnice pozitivu v postamentu, protože tam nejsou žádné průzvučné výplně.

Rejstříky principálového sboru v manuálu jsou vcelku zřejmé:

Principal	8' (prospekt)
Octava	4'
Quinta	2 2 / 3'
Superoctava	2'
Mixtura	1 1/3' 3 – 4 x s tercií
(+ eventuelně Quinta 1 1/3', pak by Mixtura byla 1')	

Dále zde jistě byly disponovány hlasy:

Copula maior 8'
Copula minor 4'

Dále přichází do úvahy:

Quintadena 8' nebo Gamba špičatá 8' či Fugara 4'.

Pedál měl nepochybně 2 rejstříky: Subbas 16, Octavbass 8' (dřevo)

Po zvážení těchto aspektů dispozice pak navrhujeme dispozici o třinácti rejstřících, z toho 11 v manuálech a dva v pedále. Navrhujeme dvoumanuálovou variantu nástroje, kdy jsou rejstříky obou manuálů disponovány na společné vzdušnici.

DISPOZICE VARHAN²:

je použito obecné názvosloví rejstříků, nikoliv její závazná podoba

I. HW, rozsah C – c3, bez Cis, 48 tónů i kláves

Principal	8′	cín, prospekt od E
Spitzgamba	8′	dřevo, cín, kónická
Octava	4′	cín
Fugara	4′	cín
Quinta	2 ² / ₃ ′	cín
Octav	2′	cín
Mixtur	1 ¹ / ₃ ′	4x, cín,

II. zadní stroj, rozsah C – c3, bez Cis, 48 tónů i kláves

Copulamaior	8′	dřevo, kryté
Quintadena	8′	kov, krytý
Copula minor	4′	dřevo, kryté
Principal	2′	cín

Pedál, rozsah C – c1, bez Cis, 24 tónů i kláves

Subbass	16′	dřevo, kryté
Oktavbass	8′	dřevo, otevřené

Spojky: II / I (Schiebekoppel)
I / P

Celkem 13 rejstříků

Dispozice je navržena tak, aby i při malém rejstříkovém obsazení byla co nejširší možnost interpretace hudby a je brán i ohled na liturgickou využitelnost nástroje.

² jedná se pouze o návrh, který je nutný prokonzultovat s vítězným uchazečem

První manuál nabízí jednak pyramidu principálů, na kterou lze doprovázet lid a utvářet varhanní pléno tak také rejstříky barvicí jako je dvojice smykavých hlasů Gamba špičatá a Fugara, které pak tvoří slabší dvojici osmistopých rejstříků v hlavním stroji. Sólistickou úlohu pak tvoří Quinta 2 2/3', která tvoří v kombinaci s Principálem sólo, a zároveň slouží jako malé pléno v kombinaci s ostatními principály.

Druhý manuál obsahuje klasickou kombinaci rejstříků. Dvojice Copul je u loketských varhan standardem a tvoří základ celého druhého manuálu. Pro malé samostatné pléno tohoto stroje je pak disponován Principál 2', který dodá manuálu potřebný lesk. Sólovým rejstříkem je pak Quintadena 8', která v kombinaci s Copulou 8' tvoří echo principál k hlavnímu stroji a lze ji využít i k sólovému přednesu, kdy je možné Quintadenu doprovodit slabou Gambou 8' v hlavním stroji.

HRACÍ STŮL

bude obnoven vestavěný hrací stůl dle tvarosloví Starcků. Materiál, menzury a tvarosloví klaviatur vychází ze Starckových zvyklostí a dochovaných referenčních nástrojů. Materiál kláves smrkové úzkoleté dřevo, vodící osy a kolíky mosazné. Papírové štítky s ručně psanými názvy rejstříků duběnkovým inkoustem. Při restaurování skříně se pokusí restaurátor sejmout barvu z původních dochovaných štítků.

Lišty z čpavkovaného dubu, pakny s řezbářskou výzdobou. Dorazová lišta čpavkovaný dub. Materiálový a formový vzor – dle Starckových nástrojů.

VZDUCHOVÉ HOSPODÁŘSTVÍ

viz bod C

VZDUŠNICE

zásuvkové s ucpávkami (s distančními vložkami z kůže a případně jiným řešením, které zamezí praskání v období sucha). Rámy a ucpávky dubové, mřížiny smrk či borovice. Ventily dvojitě okoženy ovčí glacé kůží, těsnění pomocí pulpet. Těsnění píšťalnic pomocí liegelindových kroužků. Je vhodné použít drobné výpustné otvory (Auslaß) vyústěné mezi píšťalnice pro precizní odpad tónů ze zatěsněných kancel. Zásuvky a mezilišty dubové, spodní strana píšťalnic taktéž z dubu, tvarosloví dle loketské zvyklosti. U vík ventilových komor budou použity klasické klíny.

Provedení vzdušnic, materiály:

- Aby bylo možné zajistit dokonalou spolehlivost vzdušnic, je nutné věnovat mimořádnou pozornost kvalitě vstupních materiálů. Také postup při výrobě je tradiční.
- Rám vzdušnice a ucpávky budou dubové, mřížina pak borovicová nebo smrková. Všechny rohové spoje vzdušnic a jejich součásti se spojí na ozuby. U slepých kancel bude ucpávka olepená dilatační vrstvou kůže.
- Nosné části vzdušnice, rám, ucpávky, zásuvky a mezilišty se vyrobí z dubu, mřížiny z borovice. Ventily budou smrkové.
- Těsnění mezi vzdušnicí, zásuvkami a píšťalnicemi zajistí Liegelindová kolečka.
- Ventily se okoží dvojitou vrstvou kalibrované bílé ventilové kůže.
- Rám ventilové komory i dno bude smrkové / borovicové. Dno ventilové komory se utěsní přes kůži a zajistí pomocí vrutů s plochou drážkou. Nikde nebudou použity vruty s křížovou či jinou moderní hlavou. Průchod traktury ventilovou komorou zajistí kožené pulpety ve dně ventilové komory.
- Píšťalnice budou třívrstvé v kombinaci dub/smrk/dub.
- Lavičky a stojánky se vyrobí rovněž z dubu.

TRAKTURA

mechanická, materiál a tvarosloví dle loketské školy, u některých částí JE možno místo mosazi použít nerez nebo alpaku. Provedení musí umožnit precizní a přiměřeně lehkou hru. Abstrakty smrkové či lipové, regulační matičky kožené, hřídele dřevěné, domečky hřidel z tvrdé dřeviny.

Materiály traktury:

- Hřidelové desky se vyrobí ze smrku či borovice, ze zadní strany budou svázány přes rybinu, aby se zamezilo kroucení desek.
- Dubová budou raménka hřidel, úhelníky traktury a domečky pro hřídele. U některých dílců bude použita vložka z habrového dřeva, která je z domácích dřevin nejtvrdší a není tak chemicky agresivní jako dub.
- Samotné hřídele se vyrobí smrkové, v osmihraném profilu.
- Osičky hřidel budou z mosazi, či nerezové oceli nebo alpaky.

PÍŠTALY

zhotovené podle menzuračních průběhů a konstrukcí loketské školy. Povrch píšťal doporučujeme cidlinovat, nikoliv leštit, výjimku tvoří prospektové píšťaly. Velké píšťaly jsou vyrobeny z kónického plechu, tím je píšťala na ústí tenčí a lehčí, tudíž stabilnější.

Prospektové píšťaly zdobeny bradavicemi dle dochovaných prospektových polí v Mariánské Radčici.

Dřevěné píšťaly dle doložených druhů dřevin ze dřeva dostatečně suchého a uzrálého. Pro dřevěné píšťaly budou použity dřeviny dle dochovaných vzorů Starka. Povrch dřevěných píšťal bude ručně hoblovaný. Předkryvky jsou lepeny na jádro přes vrstvu tenkého papíru, který umožní pozdější nenásilnou demontáž. Nohy píšťal (do dvoustopé otevřené délky) jsou soustruženy přímo z jádra píšťaly.

VARHANNÍ SKŘÍŇ

Restaurování truhlářské podstaty viz bod B

INTONACE A LADĚNÍ

Vzhledem ke stáří nástroje bude zvolena nerovnoměrná teplota, která bude upřesněna v průběhu rekonstrukce. Výšku ladění navrhuji 440Hz/18°C.

Doporučuji zavést datalogger již teď do kostela a průběžně jím měřit teplotu a vlhkost v kostele a ze získaných dat potom případně upravit výšku ladění. Intonace by měla vycházet z loketské praktiky, tlak vzduchu bude stanoven organologickou komisí.

- **Kovové píšťaly** budou laděny na délku. Tento způsob ladění je časově náročný, ale zajistí největší stálost ladění. Vyjimku tvoří smykavé hlasy varhan, kde je přívod vzduchu regulován
- Otevřené **dřevěné píšťaly** se ladí ladícím plechem nebo ladícím klínem (hlavně pedál).
- **Intonace** píšťal bude na plnou otevřenou nohu (neplatí pro smyky), u dřevěných píšťal se bude průtok vzduchu regulovat pomocí dřevěných klínků v noze píšťaly.

REFERENČNÍ NÁSTROJE

Pro otázky týkajícího se tvarosloví, druh použitých materiálů a menzur bude sloužit jako hlavní referenční nástroj Starckovi varhany v Oseku u Duchcova / chórový nástroj. V případě dalších referenčních nástrojů budou zkoumány především další nástroje V. Starcka či Abraháma Starcka.

POUŽITÉ MATERIÁLY A TECHNOLOGIE

Při rekonstrukci budou použity pouze osvědčené materiály a technologie v prvotřídní kvalitě tak, aby byla zajištěna co nejdelší životnost varhan. Tudíž nebude použita dubová běl, agresivně činěné usně, nedokonale či extrémně rychle vyschlé dřevo apod.

Při lepení usní a plstí bude použit výhradně králičí a kožní kliš. U lepení dřeva je možné použít i klasická disperzní lepidla.

Povrch vybraných dřevěných ploch bude upraven ručním přehoblováním (nové díly skříně), na hracím stole budou dílce ošetřeny tvrdým olejem resp. tvrdým voskem, nebude použit šelak a v žádném případě novodobé laky.

V průběhu prací bude probíhat průzkum jak dochovaných varhan, tak dodatečný archivní průzkum s cílem zjistit co nejvíce relevantních informací. Všechny konstrukční a materiálová specifika musí být projednávány během stavby s památkovým dozorem.

VÝČET POUŽÍVANÝCH MATERIÁLŮ

dřevo

cín a olovo – doly a kovohutě

kůže – Kozina
Kůzlečina
Skopovina
Teletina
Ventilleder
Gasometerleder
Jelenice, Dančí a Srnčí kůže

papír – různé gramáže a barevnosti

šrouby a vruty – Reca, Würth, Weiblen

láh

kožní, kostní a zaječí kliš

disperzní lepidlo D3

střevní struna

směs vosků

terpentýn

mosazný drát - průměry 1,65; 1,8; 2; 2,5; 3

alpaka

nerez

cíno-olověný plech

ředidla

destilovaná voda

aj.

Za varhanářskou dílnu Dlabal – Mettler s.r.o.

Boris Mettler, 29. 2. 2016, aktualizace 15.08.2023

PŘÍLOHA Č.1 FOTODOKUMENTACE

1. Dochované historické píšťaly

2. Dochované historické píšťaly

3. Dochované historické píšťaly

4. Dochované historické píšťaly

5. Dochované historické píšťaly

6. Boční konzole varhan – vnitřní pohled, patrné je napadení dřevokazným hmyzem

7. Původní průdlaby pro rejstříková táhla C a Cis strana

8. Původní průdlaby pro rejstříková táhla C a Cis strana

9. Boční rám varhanní skříně – masivní až destrukční napadení červotočem

10. Mezitravé varhan obsahující původní píšťaly

11. Pohled na řezbářskou výzdobu nástroje

12. Celkový pohled na varhany

